

Tandheelkundige identificatie bij de ferryramp in Zeebrugge

Samenvatting. Dit verslag van de identificatie van de slachtoffers van de ramp met de Herald of Free Enterprise is een redactionele bewerking van een eerder verschenen artikel in het Belgisch Tijdschrift voor Tandheelkunde 1990; 1: 11-20.¹

De auteur van het oorspronkelijke artikel, E. De Valck, was als forensisch odontoloog nauw betrokken bij het in drie fasen verlopen proces van de identificatie. Hij doet verslag van de problemen die zich daarbij voordeden en wijst op het belang van de forensische tandheelkunde bij massarampen in het algemeen.

REDACTIE. Tandheelkundige identificatie bij de ferryramp in Zeebrugge. Ned Tijdschr Tandheelkd 1991; 98: 135-7.

1 De feiten

De ramp met de Britse ferry Herald of Free Enterprise vlak buiten de Zeebrugse haven op de avond van 6 maart 1987 zal menigeneen nog voor de geest staan. De enorme snelheid waarmee het schip kapseisde en zonk was er wellicht de oorzaak van dat ondanks de zeer snelle en efficiënte hulpverlening er, naast de talrijke honderden geredden, toch nog 189 slachtoffers te betreuren vielen (afb. 1).

Aan de technische afwikkeling van de ramp zaten verscheidene merkwaardige aspecten. Vooreerst ging het om een Brits vaartuig met Britse opvarenden dat was gezonken in Belgische territoriale wateren. Dit had tot rechtstreeks gevolg dat de iden-

tificatie van de slachtoffers diende te gebeuren volgens zowel de Belgische als de Britse wetgeving, die echter onderling nogal sterk afwijken. Ook in de aanpak van dit soort rampen zijn er grote verschillen tussen beide landen, wat in de initiële fase van de ramp leidde tot een paar misverstanden die de verwarring van de eerste uren alleen nog maar groter maakte. Deze verwarring werd nog versterkt door het feit dat het hier ging om een combinatie van een 'open'*) en 'gesloten'**) ramp.

2 Identificatie van de slachtoffers

De waarde van tandheelkundige identificatie ligt in het feit dat er meestal voldoende

Redactie

Trefwoorden: **Forensische tandheelkunde** – Tandheelkundige identificatie

Adres: Redactie, Pathologisch Instituut, AZVU, De Boelelaan 1117, 1081 HV Amsterdam.

ante mortem (AM)-gegevens bij de behandelende tandarts aanwezig zijn – of zouden moeten zijn. Daarenboven zijn de tanden onverbrekkelijk met het lichaam verbonden en ondergaan ze post mortem (PM) weinig of geen veranderingen zodat ze uiterst geschikt zijn als materiaal voor AM-PM-vergelijkingen in het identificatieproces.

De identificatie van de slachtoffers kan in drie fasen worden onderverdeeld.

Fase I. De identificatie van de direct na de ramp geborgen lichamen, was een periode van chaos zoals dit meestal onmiddellijk na het gebeuren van rampen van dergelijke omvang het geval is.

Fase II. De interimperiode voordat de ferry werd rechtgetrokken. Deze werd hoofdzakelijk gebruikt voor het verzamelen en het natrekken van de gegevens van de vermiste personen. In deze periode werd ook een overeenkomst bereikt over de te volgen procedure van identificatie.

Fase III. De identificatie van het merendeel der slachtoffers nadat het schip was gelicht en de duikers de meeste lichamen hadden geborgen (tab I).

2.1 Fase I

In de eerste dagen na de ramp werden 56 lichamen geborgen. Op woensdag 17 maart (dag 12) waren hiervan reeds 54 lichamen

*) Een 'open ramp' is een ramp waarbij noch het aantal, noch de identiteit van de slachtoffers bekend is.

**) Een 'gesloten ramp' is een ramp waarbij zowel het aantal als de identiteit van de slachtoffers dienen te worden gekoppeld.

Afb. 1. De gekapseisde ferry de Herald of Free Enterprise.¹

Tabel 1. Activiteiten van de forensische tandartsen tijdens de onderscheiden fasen van het identificatieproces van de slachtoffers.¹

Fase I	<ol style="list-style-type: none"> 1. Opsporen van de tandarts van de vermisten. 2. AM-gegevens van de vermisten verzamelen. 3. Vergelijking van AM- en PM-gegevens. 4. Omzetten van AM- en PM-gegevens in computertaal.
Fase II	<ol style="list-style-type: none"> 1. Tandheelkundige AM-gegevens completeren. 2. Onderverdeling van de vermisten maken.
Fase III	<ol style="list-style-type: none"> 1. PM-registratie van de slachtoffers. 2. AM-PM-vergelijkingen maken.

geïdentificeerd en gerepatrieerd. De Britse politie had direct na de ramp een 'Casualty Bureau' opgericht waar gegevens werden verzameld van personen van wie men veronderstelde dat ze bij de ramp betrokken waren. Deze gegevens werden hoofdzakelijk door het publiek aangebracht. Bij de vergelijking van deze vermistengegevens (AM) en de gegevens teruggevonden op de slachtoffers (PM) werd vastgesteld dat er vaak significante verschillen te noteren vielen. Deze verschillen golden zowel persoonlijke, medische als tandheelkundige gegevens en kunnen vooral verklaard worden door psychologische (stress door de ramp) als door subjectieve oorzaken. Dit heeft echter tot gevolg dat voor vergelijking van deze AM- en PM-gegevens men het best een beroep kan doen op getrainde specialisten. Britse tandartsen namen in deze fase actief deel aan het identificatieproces. Zij trachtten via systematisch telefonisch contact met alle tandartsen uit de regio van de vermisten, de nodige tandheelkundige AM-informatie te verkrijgen om het AM-dossier volledig te maken.

Als men deze gegevens toch verkregen had, werd de vergelijking gemaakt met de PM-dossiergegevens die in Zeebrugge waren genoteerd. Deze gegevens (zowel AM als PM) werden ondertussen door tandartsen omgezet in computertaal voor gebruik in de 'crisis computer', teneinde vergelijkingen te kunnen maken. Een probleem hierbij was wel dat veel van de AM-gegevens vaak onvolledig of zelfs onjuist waren. De oorzaken hiervoor waren verschillend.

Ook in Groot Brittannië houden tandartsen niet altijd even nauwgezet hun patiëntenkaarten bij, omdat daar – evenmin als in België – geen wettelijke verplichting voor bestaat. Alleen de voor rekening van de National Health Service uitgevoerde behandelingen worden centraal geregistreerd, doch worden helaas slechts 18 maanden bewaard. Hierdoor werd de taak van de identificatieploegen uiteraard niet verlicht, aangezien moeilijk kon worden verwacht dat incorrect genoteerde gegevens zouden overeenstemmen met de in

Zeebrugge verkregen PM-gegevens van de slachtoffers.

Ondertussen werden in Zeebrugge de twee nog overblijvende niet-geïdentificeerde slachtoffers herhaaldelijk vergeleken met de nog niet geïdentificeerde personen. Zonder succes evenwel. Totdat een opmerkelijke Britse tandarts op een foto van een slachtoffer een zeer specifiek tandheelkundig kenmerk opviel dat hem ook eerder als AM-gegeven was opgevallen, waardoor de identificatie uiteindelijk toch kon doorgaan.

Toen alle 56 gevonden lichamen geïdentificeerd waren volgens de eisen van de Belgische en Britse autoriteiten, werden alle lichamen vrijgegeven en kon fase I als afgesloten worden beschouwd.

2.2 Fase II

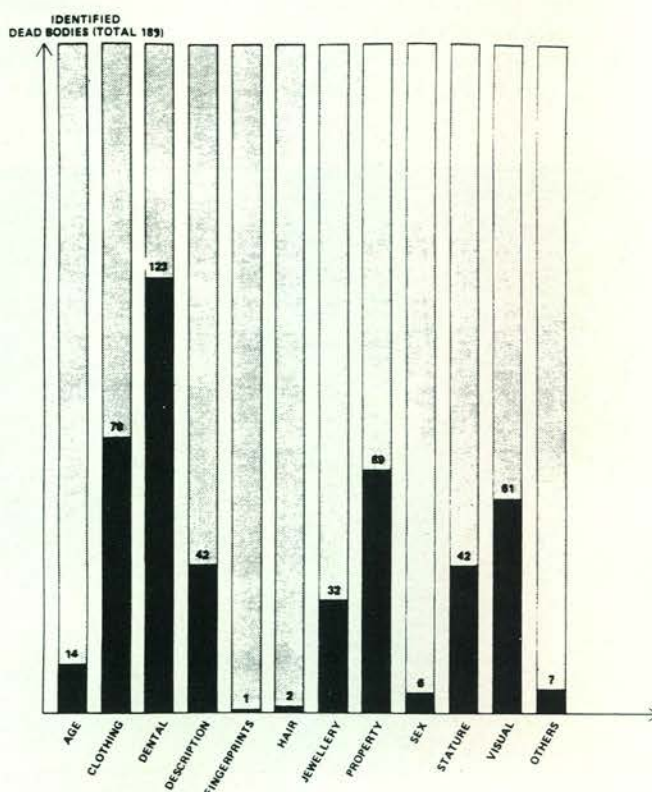
Tijdens deze periode (17/3-6/4/87) werden nog vijf lichamen gevonden langs de stranden van de Belgische en Nederlandse kust of in zee, waardoor het totaal aantal slachtoffers steeg tot 61. Op dat ogenblik stonden nog steeds 132 personen als vermist opgegeven.

Geleidelijk aan en na lange, soms moeilijke onderhandelingen was men tot een consensus gekomen met betrekking tot het systeem van identificatie. Besloten werd om de Britse patholoog-anatomen en forensische tandartsen naar Zeebrugge te laten overkomen om hen volledige autopsies op de slachtoffers te laten uitvoeren – zoals dit trouwens door de Britse wetgeving wordt geëist – in aanwezigheid van Britse politie-officieren.

In het laatste stadium van deze fase werd ook de beslissing genomen om Belgische forensische tandartsen bij de PM-registratie en de identificatie in te schakelen.

Om het vergelijkend identificatiewerk iets sneller te laten verlopen werden afzonderlijke lijsten gemaakt van de mannelijke en vrouwelijke vermisten, op hun beurt onderverdeeld in dragers van prothesen, kroon- en brugwerk of niet. Kinderen werden op een afzonderlijke lijst samengebracht.

Via de computer werden lijsten geproduceerd met gegevens van iedereen die als vermist was geregistreerd. Deze lijsten wa-

Afb. 2. Visuele voorstelling van het aantal keren dat elke identificatiemethode werd toegepast.¹

ren beschikbaar in de lokalen waar de vergelijkende identificaties werden verricht.

2.3 Fase III

Nadat de ferry was rechtgetrokken begon voor de duikers de onmenselijk zware speurtocht naar de slachtoffers. Het grootste aantal hiervan – 133 in totaal – kwam binnen in het mortuarium in de periode van 7-10 april.

De lichamen werden eerst gefotografeerd, dan ontkleed. Daarna volgde een preciese beschrijving van de kleren en alle persoonlijke voorwerpen, alvorens opnieuw fotografische opnamen van de naakte lichamen werden gemaakt. Dan werden de lichamen overgebracht naar de autopsieruimte waar een inwendige autopsie en een nauwkeurige beschrijving van de tandheelkundige toestand van de slachtoffers werd uitgevoerd. Dit tandheelkundige onderzoek werd uitgevoerd door twee teams van twee tandartsen. Alle prothesen werden verwijderd, gecontroleerd op inscripties, gelabeld en gefotografeerd. Zo mogelijk werden foto's van kroon- en brugwerk, evenals van andere bijzonderheden gemaakt.

De forensische tandartsen stonden nu eigenlijk aan de uiteinden van de identificatieketen. Enerzijds werden PM-registraties gemaakt in Zeebrugge en aan de andere zijde werd de overgebrachte informatie omgezet in computertaal om gebruikt te worden door het 'crisis-team' in Dover. Beide teams startten aldus de vergelijking van de AM- en PM-gegevens die ze nu allebei in hun bezit hadden. Op deze wijze werd het mogelijk suggesties te doen omtrent de mogelijke identiteit van slachtoffers – louter gebaseerd op tandheelkundige gegevens.

Regelmatig werd een lijst opgesteld van de slachtoffers die tandheelkundig waren geïdentificeerd. Deze lijsten werden dan vergeleken met de identificatiebevindingen van de pathologen die eveneens tot identificatie trachtten te komen. Na overleg tussen beide groepen en na vergelijking van de resultaten en gegevens werd dan overgegaan tot definitieve identificatie.

In een latere fase (19/4-5/5/87) werden nog 12 lichamen geborgen die werden aangetroffen in lagere delen van het schip, langs de kust of in zee. Ook deze slachtoffers werden op dezelfde standaardwijze geïdentificeerd.

3 Vaststellingen en commentaar

1. Bij vergelijking van de AM- en PM-gegevens werd vaak vastgesteld dat er grote verschillen waren tussen beide. Dit doet de vraag rijzen naar het nut van een wetgeving betreffende het registreren van tandheelkundige behandeling zoals die reeds bestaat in de Scandinavische landen.

2. Voor de in Zeebrugge werkzame Belgische tandartsen was het een verrassend gegeven om bij verschillende slachtoffers gemerkte prothesen aan te treffen. De prothesen waren dan gemerkt met de volledige naam, de initialen of een combinatie van cijfers. In verschillende gevallen vergemakkelijkt dit de identificatie. Zoals bijvoorbeeld in het geval van een slachtoffer van het mannelijk geslacht, drager van een volledige prothese waarin de letter T voorkwam. Controle van de lijsten der vermiste mannelijke personen, drager van een volledige prothese, leerde dat er drie personen waren wier naam met een T begon. Bij de inwendige autopsie van dit lichaam was een hartoperatie vastgesteld. Dit gegeven werd inderdaad ook teruggevonden in de AM-informatie van een van de drie slachtoffers zodat door de combinatie van deze factoren dit lichaam vrij snel geïdentificeerd kon worden.

3. Rampen als met de Herald of Free Enterprise in Zeebrugge hebben dikwijls een internationaal karakter, waarbij men dan bij de afhandeling van de ramp met het probleem wordt geconfronteerd van verschillende wetgevingen, gewoonten, godsdiensten enz.

Op tandheelkundig gebied stuit men

soms op het gebruik van verschillende systemen voor registratie van de tandheelkundige gegevens. Hoewel de FDI-aanbevelingen heeft gedaan tot universeel gebruik van het 'two digit-systeem' wordt dit nog niet overal systematisch gebruikt. Om de kans op verwarring te reduceren wordt het gebruik van standaardsystemen en formulieren aanbevolen.

4. Het gebruik van tandheelkundige gegevens is slechts één van de vele middelen om onbekende lichamen te identificeren. Bij massarampen echter behoort de tandheelkundige identificatie tot de meest gebruikte en de meest betrouwbare methode (afb. 2). Het succes van het gebruik hangt echter grotendeels samen met het al of niet beschikbaar zijn van voldoende en correcte gegevens die uit de tandartspraktijk ter beschikking moeten kunnen worden gesteld.

4 Besluit

Bij de afhandeling van de identificatieprocedure van de slachtoffers van een massaramp maakt de tandarts deel uit van een team van specialisten die elk aan de hand van de gegevens uit hun eigen vakgebied trachten tot een positieve identificatie te komen. Uit de achteraf ter beschikking gestelde gegevens blijkt andermaal dat de tandheelkundige identificatie ook bij de ramp met de Herald of Free Enterprise met de grootste frequentie van toepassing was, en dit ondanks het soms gebrekkige AM-materiaal dat door de tandartsen ter beschikking werd gesteld.

Summary

DENTAL IDENTIFICATION IN FERRY DISASTER OUTSIDE ZEEBRUGGE

Key words: Forensic dentistry – Dental identification

The Herald of Free Enterprise disaster on the 6th of March 1987 just outside Zeebrugge harbour was without any doubt a disaster of major proportions.

The identification of the victims had to be done in three phases each of them with its own specific work and problems.

As the process of identification of bodies is an exacting science, and forensic odontology is known to be among the most reliable scientific methods in mass disasters, it is easily understood that forensic odontology took an active part in all three phases of the identification process.

Literatuur

- ¹ DE VALCK E. De tandarts als deskundige in massarampen: Tandheelkundige identificatie bij de ferryramp in Zeebrugge. Belg Tijdschr Tandheelkd 1990; 1: 11-20.